

Melyek gazdasági szempontból a leglényegesebb kérdések, amelyek meghatározták a munkáltatás helyzetét?

— *A foglalkoztatandó létszám.* Ez nem a büntetésvégrehajtástól függ, de a munkáltatási kötelezettség itt csapódik le.

— *A bv. vállalatok kapacitása,* azaz mennyi embert tudunk foglalkoztatni. Köztudott, hogy a bv. szempontjából jobb lenne az elítéltek teljes létszámát a bv. vállalatoknál foglalkoztatni, ha azonban a fogvatartottak létszáma szükségessé teszi, számolni kellett és kell a külső foglalkoztatással is.

— *A termelési profil.* Ez tulajdonképpen a fogvatartottak munkáltatása szempontjából legalkalmasabb profilok, termelési jellegek kialakítását jelenti. Olyan igény sohasem merült fel, hogy minden elítélt számára a legalkalmasabb munkát biztosítsuk. Csak a rendelkezésünkre álló munkába állítási lehetőségek figyelembevételére van mód. (A megoldás mindig, ma is alapvetően anyagi kérdés, hosszabb távon elsősorban a sátoraljaújhelyi ágyneműgyártás és a sopronkőhidai szövöde okoz problémát.)

— *Az elítéltek készítése,* azaz megfelelő díjazása és egyéb ösztönzési formák alkalmazása. Már messze vagyunk attól, amikor az elítéltek napi 2-4 forint, úgynevezett munkajutalomért dolgoztak. A 60-as években kialakult az elítéltek olyan bérezési rendszere, amely serkenti őket a termelésben, alkalmas a tartási költségek megtérítésére, a börtönön belüli szükségletek kielégítésére, a család támogatására és a szabadulás utáni tartalékolásra. A továbbfejlesztés igénye azonban e területen is fontos feladatnak látszik.

Végül szólni kell arról, hogy hol a munkáltatás helye a büntetésvégrehajtásban? Voltak-e torzulások, előtérbe kerültek-e indokolatlanul termeléscentrikus nézetek? Igen, be kell vallani, voltak ilyen időszakok. Sok bíráló érte ezért annak idején a büntetésvégrehajtást. A 70-es évek első felében végül is kialakult egy helyes álláspont, amely a jogszabályok révén gyakorlattá is vált, nevezetesen, hogy a munkáltatás eszköze legyen a büntetésvégrehajtás fő feladatának, a nevelésnek. Az 1966. évi 21. tvr, a gazdaságirányítás 1968. évi reformja és a bv. vállalatokat érintő 2019/1968. Korm. sz. határozat alapján olyan évtizede kezdődött a munkáltatás fejlődésének, amelyre korábban nem is gondolhattunk.

A nevelési szolgálat megalakulása a hatvanas években

(Dr. Mészáros József hozzászólása)

A hatvanas évek elején a büntetésvégrehajtásnál dolgozó vezetők, beosztottak politikai állásfoglalását, szemléletét, szakmai érdeklődését az új iránti érzék, a tenni akarás jellemezte. A bv. munkájának korszerűsítésére alapot adott a párt helyzetelemzése, a tennivalók konkrét megjelölése, az alkotó munkára való ösztönzés. Ezt az alkalmat ragadta meg a bv. vezetése, és hosszú távú programot kezdett kidolgozni a büntetésvégrehajtás modernizálására. A vezetés igénye találkozott a beosztottak többségének megértésével és újat akaró törekvésével.

A kormány büntetőpolitikája lehetővé tette az első lépés megtételét, az elítéltek kategorizálását. Külön bv. intézetben nyertek elhelyezést az osztályidegenek, a szokásos bűnözők és a többszörösen visszaesők, valamint a dolgozó osztályhelyzetű elsőbűntényes elítéltek.

Összegyűjtöttük az elítéltek nevelésében a felszabadulás óta végzett munka tapasztalatait, tanulmányoztuk elsősorban a szocialista országok büntetésvégrehajtási megoldásait, különös tekintettel a nevelési tevékenységre és az annak érdekében végzett összbüntetésvégrehajtási munkára. Így készült el a 8/1959-es számú miniszteri rendelet és annak végrehajtási utasításaként a 32/1959-es számú országos parancsnoki parancs, amely fontosnak tartotta a bv. intézetek biztonságának megőrzését, megerősítését olyannyira, hogy elrendelte vagy a nevelő munkával vagy ha kell, kényszerítő intézkedésekkel is, a törvények, a bv. intézetekre vonatkozó szabályok betartását. Elrendelte a szolgálati rendszer megváltoztatását, a nevelési szolgálat megszervezését úgy, hogy minden nevelő 100 elítélttel foglalkozzon.

Intézkedett a szabadságvesztés végrehajtásában a fokozatosság bevezetéséről, feltételes szabadságra bocsátásnál például a kedvezmények felét megvonta az osztályidegen, súlyos bűncselekményt elkövető elítéltektől és a súlyosan visszaesőktől.

A miniszteri utasítás azt is előírta, hogy a világnézeti nevelést ki kell szélesíteni, az egyéni foglalkozások színvonalát emelni kell, az elítéltek könyvtárát ki kell egészíteni klasszikusokkal, politikai kiadványokkal és szakkönyvekkel, és be kell vezetni a vezetékes rádiót is.

Rendezte az elítéltek bérezését, kimondta azt az elvet, hogy az elítéltek a vállalati foglalkoztatás során a szabad munkavállalókra vonatkozó legalacsonyabb bérkategória szerinti díjazást kapják. Megszüntette azt a gyakorlatot, hogy rabtartási költség címén levonják az elítélt keresetének 80%-át.

Határozatot hozott az elítéltek önkormányzati rendszerének kialakítására. Az önkormányzati bizottságok tagjait az elítéltek választják, de a börtön parancsnokának a választás eredményét jóvá kell hagynia. Ami az elítéltek reszocializálását illeti, javaslatlalt fordult a kormányhoz. Ennek eredményeként jelent meg az utógondozásról szóló 55/1960. számú Kormányhatározat.

A felsoroltak is bizonyítják, hogy nem egyszerűen egy új szolgálati ág megszervezéséről volt szó. A nevelési szolgálatot rövid idő alatt kialakítottuk. Irányítására a Bv. Országos Parancsnokságon létrejött a nevelési osztály. A miniszter elvtárs úgy intézkedett, hogy a nevelőket tiszté kell előléptetni. A nevelők többségét volt politikai tisztekből, jól dolgozó körletparancsnokokból választottuk ki.

A nevelő volt a körlet mindenese. Ő nyitotta és zárta a zárkát. Ő pótolta a ruházati felszerelést, foglalkozott az elítéltekkel, szervezte a kulturális és ismeretterjesztő előadásokat. Később jöttünk rá, hogy a zárka nyitása-csukása, az anyagi ellátás nem konkrét nevelői feladat, sok időt vesz el az elítéltekkel való foglalkozástól. Kialakult a körletellátó nevelők csoportja. Az elítéltekkel együtt dolgozó munkatársak, például a művezetők, az örparancsnokok a nevelői feladatok lelkes és eredményes segítőivé váltak.

A bv. intézet biztonságára rendkívül ügyeltek a munkába állításnál, az előállításoknál egyaránt. Igaz, akkoriban az elítélt munkába állítását „bv. érdekből átmenetileg el lehetett halasztani”. És a veszélyes magatartású, elítélttársait sakkban tartó fogvatartottat csak olyan helyen foglalkoztatták, ahol közvetlen ellenőrzés alatt lehetett tartani. Később a börtön biztonságára súlyosan veszélyes elítélt köteles volt megkülönböztető jelzést viselni.

A rendszeres egyéni beszélgetésekre, a csoportos nevelői foglalkozásokra mind szervezettebb formában került sor, hiszen a személyi feltételek a nevelési szolgálat megszervezésével alapvetően megváltoztak.

Az elmondottak óta eltelt 25 év. Ez az idő már elegendő arra, hogy néhány megállapítást tegyünk. Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején a Bv. Országos Parancsnokság és a BM vezetése jól ismerte fel, hogy kedvező a politikai, társadalmi helyzet, s ezért a büntetésvégrehajtási munka tartalmának javítása ér-

dekében szervezeti, tartalmi és módszerbeli intézkedéseket kell tenni. A megindult egészséges fejlődést erősítette a párt Politikai Bizottságának 1965. évi határozata, majd az ennek nyomán született 1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet. Ezt követte a párt közigazgatási és adminisztratív osztályának 1971. évi vizsgálata és az annak alapján hozott határozat, majd az 1979—81 közötti években a büntetésvégrehajtás új és teljes körű jogi szabályozása.

A hatvanas évek elején kialakított nevelési szolgálat stabilizálódott. Tekintélye, megbecsülése volt a testületnél, gyakorlatiasan dolgoztak, keveset adminisztráltak, munkaidejük többségét az elítéltek között a körleten, a munkahelyeken töltötték. Az elmúlt évek tapasztalata azt mutatja, hogy a nevelői állomány, sajnos ma nem ilyen stabil, a nevelői munkának ma nincs olyan presztízse a bv-nél, mint volt a hatvanas években. Jelenleg 20 nevelői és 8 pszichológusi státusz nincs betöltve. Az elmúlt 5 évben 151 nevelő és 9 pszichológus távozott a szakszolgálatból. Ezt a helyzetet problematikusnak tartom. Azt javaslom, hogy kellő kritikai és önkritikai igénnyel keressük meg e kedvezőtlen helyzet okait, és mihamarabb változtassunk rajta.

Összefoglalva: az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején a bv. nevelés sok tekintetben könnyebb helyzetben volt, mint ma. A személyi és a tárgyi feltételek a jelenleginél jobbak voltak. Természetesen a bv. testület vezetése tudja, hogy ma a feltételek hiányában a büntetésvégrehajtás nem tud eleget tenni a jogszabályban előírt valamennyi feladatának, de keresi a megoldás lehetséges módszereit.

Az őrszolgálat jelenlegi problémái

(Dr. Németh Gyula hozzászólása)

A büntetésvégrehajtás legnagyobb létszámú egyenruhás szervezeti egysége az őrszolgálati állomány. Igaz ez a megállapítás az összlétszámmal való összevetés és az intézetenkénti részletezés alapján egyaránt.

Az őrszolgálati állomány tevékenysége sokrétű, szélesebb feladatkört kell ellátnia, mint ahogy az az elnevezéséből kitűnik. Természetesen a tartalom, a munkavégzés mennyisége és minősége a döntő, nem pedig az elnevezés, mégsem szerencsés ma már ezzel a névvel illetni ezt az egységet. A biztonsági szolgálat elnevezés véleményem szerint átfogná a külső, az előállító stb. őrök, a főfelügyelők és a felügyelők által ellátott feladatokat, ugyanakkor szervesen kapcsolódna az elmúlt időszakban kialakított olyan új fogalmakhoz és munkakörökhöz, mint a biztonsági és nevelési parancsnokhelyettes, mint a vállalati biztonsági tiszt, mint a biztonsági csoport, és egységesíthető lenne az intézetekben kialakított szakterületek vezetőinek megnevezése is. Az őrségparancsnok helyett inkább a biztonsági szolgálatvezető megjelölést kellene alkalmazni.

Az elsődleges feladat mindenképpen a kifelé történő mozgás (szökés, kitérés) megakadályozása, illetőleg az intézetek védelme a külső támadással szemben, vagy a rendkívüli esemény végrehajtását kívülről elősegíteni szándékozó behatolás meggátolása. A magyar büntetésvégrehajtásban az elmúlt 2-3 évtizedben az utóbbiak csak elvétve fordultak elő, de ez nem jelentheti azt, hogy nem kell rá felkészítenünk az állományt. Megtörtént, hogy be akartak törni egyik egységünkhez fegyverszerzés céljából, megtörtént hogy telefonon bejelentették: fel akarják